

La Unió Europea front la crisi econòmica, l'Iraq i l'ampliació

Francesc Granell Trias*

Abstract

The European Union is enlarging with the membership of ten new countries in May 2004 and two others in 2007. Probably in a near future other European countries will also be members of the enlarged Union: the Balkans, Turkey? But the current Europe is already showing a lot of disagreements among members and further enlargement would not contribute to ease these disagreements. The first disagreement is connected with the approval or not of the American intervention in Iraq. Spain even lead an initiative to support the Bush/Blair/Aznar initiative to intervene against the ideas of the UN Security Council, France and Germany included. In the economic field a basic disagreement refers to the respect to the Stability and Development Pact to avoid excessive budget deficits of countries participating in the euro. Here again France and Germany are over the permitted 3% deficit allowed by the Maastricht Treaty and the Stability Pact. On the other hand some members of the European Union are in favour of reducing the burden of the EU budget while most of the new members and the net receivers from the group of 15 are for increasing the budget in order to support farmers and develop underdeveloped regions of the enlarged Europe. In this context Europe can only overcome the current disagreements with a new ambitious Constitution going to a real "One Europe" beyond the low level ambitious European Constitution drafted by the European Convention established by the Laeken European Council.

Un món diferent

El món actual canvia molt ràpidament i el centre de gravetat del món s'està desplaçant cap a l'Àsia com a conseqüència de les tendències demogràfiques i dels ritmes de creixement econòmic diferenciat que genera, en part, la globalització. Amb la caiguda del mur de Berlín, en 1989, semblava que s'havia acabat la història, però més aviat tenim més reptes avui que mai. Per si això fos poc l'11 de setembre 2001 ha canviat el concepte de les relacions internacionals amb l'aparició de l'anomenat eix del mal que sembla justificar-ho gaire bé tot: des del desenvolupament de la Política Europea de Defensa fins a l'ocupació de l'Afganistan i la que s'intueix propera invasió de l'Iraq dins de pocs dies amb la justificació de la guerra preventiva per trobar unes armes de destrucció massiva que, fins ara, els inspectors de les Nacions Unides no han trobat i no se sap si trobaran, en els arsenals d'en Saddam Hussein.

Al contrari del que es pensava després de l'esfondrament del regim comunista, la reunificació alemanya, la desaparició de l'URSS i el "triomf del capitalisme liberal" arreu, la política ha recuperat força respecte els temes econòmics. El mercat liberal global presidit pel que es coneix

*Catedràtic d'Organització Econòmica Internacional de la Universitat de Barcelona i Director General Honorari de la Comissió Europea.

com la globalització ha generat una intensitat d'interaccions transfrontereres com no es coneixia des d'abans de la Primera Guerra Mundial. La globalització i l'aparició de nous actors internacionals com els Organismes Internacionals, les ONG i les empreses transnacionals han reduït força el poder dels Estats dins, inclús, de les seves pròpies fronteres nacionals.

En aquest context l'economia ha contribuït, a través de la interdependència i la globalització, a reduir el pes polític dels estats i la política-política ha recuperat una part del paper motor que havia tingut quan, a diferència d'ara que només existeix una gran hiperpotència, n'hi havien dues grans potències amb concepcions polítiques antagòniques. L'hiperpotència americana, amb l'unilateralisme que practica l'administració d'en Bush Jr., ha decantat el debat, exacerbant l'antiamericanisme dels progressistes de tot el món i ha influenciat enormement l'orientació que segueixen les institucions internacionals més poderoses com són el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional.

Una Unió Europea dividida

La situació de la Unió Europea davant aquest unilateralisme nord-americà és força contradictòria com hem vist aquests dies passats en que mentre Blair i Aznar fan costat a Bush en la seva teoria de la Guerra Preventiva contra Saddam Hussein, els francesos i els alemanys —el tradicional eix d'Europa amb el que des del nostre ingrés a la Comunitat Europea ens havíem alineat— creu que no cal fer la guerra a Saddam perquè això desestabilitzarà cap a l'integrisme musulmà i el desordre a un país en el que Saddam ha aconseguit mantenir la cohesió entre grups diferents a costa, això sí, de crueltats immenses contra els kurds.

La divisió d'opinions intraeuropea no porta traces de millorar amb l'ampliació de la Unió Europea amb deu membres mes que s'ha de produir el maig de 2004 un cop es ratifiqui el Tractat ampliador que se signarà l'abril de 2003 a Atenes, per la senzilla raó que molts dels nous estats membres mostren una clara proclivitat respecte als Estats Units, perquè són els USA qui millor poden defensar-los de la Rússia que ells segueixen considerant un perill.

Si pensem que Blair i Aznar donen tan de suport als nord-americans en contra del que pensen a París i a Berlín veiem que no existeix claredat respecte al que podrà ser la política exterior de la Unió Europea ampliada més o menys independent o més o menys lligada a l'OTAN. D'aquesta manera la Unió Europea, que aconsegueix fer "Una Europa única" després dels anys de la separació artificial per la Cortina de Ferro, es reafirma com la primera potència econòmica mundial amb gairebé 500 milions d'habitants, no arriba a constituir-se en l'interlocutor polític i de defensa mundial que caldria esperar.

Europa té, això sí, una moneda única que és tot un èxit d'unió per molt que Milton Friedman digui que no durarà més de deu anys a la vista de les tensions pressupostàries que estan passant varis dels seus Estats membres (fonamentalment França i Alemanya) i que posen en perill el Pacte d'Estabilitat i Creixement sobre el que se sustenta la moneda única. A més, l'euro s'està guanyant la confiança internacional perquè el dòlar haurà de patir un dia o un altre l'elevadíssim dèficit comercial i fiscal dels Estats Units que només s'aguantava per les massives

compres de divises americanes que fan els xinesos i els japonesos per a seguir poder exportant a Nordamèrica.

En l'àmbit de les relacions amb el Tercer Món, com ja vaig dir en una altra conferència que vaig pronunciar a la Societat Catalana d'Economia, Europa és el primer donant d'ajuda internacional en favor dels països pobres a més de mostrar un suport a la cooperació internacional que els nord-americans mai no han prestat.

Europa juga clarament al multilateralisme ambiental acceptant el protocol de Kyoto que els nord-americans refusen, i juga també al multilateralisme comercial com demostra el seu suport a la Ronda de Doha de l'Organització Mundial de Comerç 2001-2005, mentre l'Administració Bush segueix enganxada a practiques comercials no gens ortodoxes des del punt de vista de la legalitat de l'OMC.

Per tot això la Unió Europea té la confiança internacional com unitat econòmicament responsable, però no és cap potència política o militar. La Política Exterior de Seguretat i Defensa (PESC i PESD) s'està retardant i fins i tot desmembrant per la impossibilitat d'una política comuna sobre l'Iraq. USA dedica 350 mil milions a defensa— ara ampliat pels preparatius de la Guerra d'Iraq, i els 15 estats membres de la Unió Europea, tots sumats, només la meitat, uns 180 mil milions. Romano Prodi diu que Europa ha de saber finançar la seva defensa si no vol continuar essent una formiga global. Anglaterra, la que més gasta a Europa, arriba al 10% del pressupost militar d'USA. Són xifres extraordinàriament baixes si Europa vol, un dia, deixar de dependre del paraigua defensiu de Washington.

En aquest context Europa s'enfronta al seu futur en un entorn de crisi econòmica, política i militar i en un escenari bèl·lic, de crisi econòmica de poc creixement i d'incerteses derivades de la propera ampliació. Ara és el moment de decidir en diferents fronts quin ha de ser el futur d'Europa. En aquest sentit, tant la Convenció Europea presidida per Valery Giscard d'Estaing que està elaborant un "Tractat establint una Constitució per Europa" com l'exercici ampliador actual de la Unió Europea formen part de la lluita pel disseny de futur del Vell Continent.

La Convenció, que es va crear al Consell Europeu de Laeken, té l'autoritat moral que li dóna el procediment que va definir el Consell Europeu quan va decidir implicar governs i parlaments dels Estats membres actuals i futurs de la Unió Europea i institucions comunitàries en el procés de reflexió del qual ha de sortir la propera Constitució Europea. El mètode de Convenció és, en aquest sentit, molt superior a la que fins ara havia estat la pràctica de les Conferències Intergovernamentals per fer els Tractats que en aquests últims anys han fet avançar la integració europea.

Per altra banda, la propera ampliació de la Unió Europea cap a l'Est és complicada, perquè el cabal comunitari que han d'assumir els nous Estats membres és molt extens: unes 60.000 pàgines de disposicions comunitàries, i no sempre els seus processos legislatius van prou ràpids per superar el seu antic passat comunista tot adaptant-se a la normativa comunitària en vigor. La pròpia Unió Europea està en procés de canvis fonamentals en dos sectors bàsics de gran rellevància presupostària: l'agricultura i les ajudes regionals

En l'agricultura el canvi es deu, tant a les pressions dels països pobres i del Grup Cairns a l'OMC respecte el proteccionisme actual de la Unió Europea com a la impossibilitat de mantenir la Política Agrària Comú com s'ha practicat fins ara en raó de la forta població agrària d'alguns dels nous candidats. Per això, la Unió Europea està en procés de reforma de la seva històricament superproteccionista i supercara PAC.

Respecte a les polítiques regionals correctores de les desigualtats zonals de rendes els fons estructurals s'hauran de modificar substancialment a partir del 2007. Existeix un gran debat sobre els efectes econòmics negatius de la nova ampliació sobre certs Estats membres de la Unió Europea (entre ells Espanya), així com en relació a les regions europees que es veuran afectades per la nova situació de mitjanes estadístiques a efectes d'elegibilitat dels diferents territoris respecte les ajudes comunitàries per l'ingrés simultani a la Unió Europea de molts països pobres. La nova reforma de la política regional comunitària en les Perspectives Financeres 2007-2012, que substituiran l'Agenda 2000, no serà fàcil perquè els Estats que més paguen a les arques comunitàries ja han deixat clar que no volen continuar fent de paganos.

Si aquestes pressions pressupostàries es concreten, en lloc d'una Europa federal els nous Estats membres no trobaran l'Europa solidària amb la que sospiraven per ajudar-los a desenvolupar-se i donar nivell de vida a les seves poblacions, sinó una Europa que prima el mercat -o el procés de Lisboa que ve a ser gairebé el mateix-.

La realitat de la crisi econòmica ha fet esclatar el Pacte d'Estabilitat i Creixement. Irlanda i Portugal tenen un dèficit excessiu però són petits. El problema creix quan també el tenen França, Alemanya i Itàlia, i a sobre donen llargues, pèssim exemple als candidats. El Banc Central Europeu rellança l'economia reduint els tipus d'interès, però l'harmonització fiscal no avança i les polítiques fiscals no s'acaben de coordinar per la qual cosa l'estabilitat de la Unió Econòmica i Monetària trontolla. La coordinació és molt feble, amb dobles estàndards: bronca a Irlanda i Portugal i hipocresia pels països grans.

Entre aquestes pressions per a reduir el pressupost i les divisions en temes econòmics (fonamentalment la reforma de la PAC i els fons estructurals i el respecte al Pacte d'Estabilitat i Creixement) i polítics (posicionament dividit respecte la intervenció a l'Iraq) els nous Estats membres es trobaran quan entrin el maig de 2004 amb una Unió Europea que no és la bassa d'oli que es pensaven.

Els nous Estats membres estan interessadíssims en entrar a la Unió Europea per oblidar del tot la seva antiga presència a l'òrbita soviètica per la via de l'ingrés. Tot i que la crisi d'Iraq ha mostrat les divisions polítiques intraeuropees i entre els propis nous estats membres a través de l'"accident" que per la PESC suposa la carta de suport als EE.UU. enviada per Aznar i altres set caps d'Estat i de govern europeus —inclosos quatre candidats a l'ingrés— al Wall Street Journal per fer costat a Estats Units i en contra de l'opinió d'altres membres de la Unió Europea.

La llista de bons i dolents o de la "nova" i la "vella" Europa crea una forta desorientació en un moment clau pel Continent. Té correcció?

Els futurs Estats membres de la Unió Europea són conscients que Europa es fa poc a poc i que ells també aportaran coses a la integració europea com ha succeït en totes les anteriors ampliacions en les quals els nous arribats han aportat noves preocupacions i noves maneres de veure les coses, però alguns d'entre ells es mostren preocupats per les divisions que estan veient a poc més d'un any del seu ingrés.

Si la Unió Europea dels 15 ja té els problemes polítics i econòmics que he esmentat, l'arribada de cop de 12 membres d'ací al 2007 i, potser, de la conflictiva Turquia i els Balcans més endavant, poden crear una situació en que tot sigui molt més difícil de resoldre si els nous membres no veuen millores en la seva situació actual un cop hagin entrat en la Unió Europea i si els antics membres rics i contribuents nets al pressupost comunitari no estan disposats a seguir fent un exercici de solidaritat financera en favor dels països i regions més pobres de la Unió Europea.

Una necessària utopia pel futur europeu?

Europa s'ha de dotar d'un autèntic projecte clar de futur. L'ideal fora no que l'actual Convenció de Giscard d'Estaing estableixi una Constitució continuïsta per l'Europa futura tal com s'està fent en l'actualitat per tal de tenir-la enllestida abans de la fi de la presidència italiana del segon semestre de 2003, sinó que es faci, en un futur pròxim, una Constitució realment rupturista on s'introdueixi un xic d'utopia. Com reaccionarien els europeus si es digués en una futura constitució europea que, per exemple, l'any de gener de 2025 o 2050 Europa tindrà un cap d'Estat, Rei o President, que substituirà els actuals caps d'Estat i de govern?. Per fer això caldria, és evident, una Constitució molt més ambiciosa que la que actualment es pot elaborar i caldria definir molt bé com s'articularia el sistema de sufragi per les eleccions. Seria un sufragi directe de tots els europeus? Una elecció al Parlament Europeu o una elecció pels Parlaments que fins a tal moment havien estat nacionals i que a partir de llavors no serien més que assemblees regionals?

Això és avui una utopia, però també era una utopia pensar, quan es va fer la CECA al 1951 o quan es va fer la CEE al 1957, que 12 Estats europeus haurien renunciat cinquanta anys després a l'important atribut de la sobirania nacional que és la moneda única: l'euro i hagués estat utòpic pensar llavors que ara s'estigui discutint si els països de l'euro han de renunciar a la seva cadira al Fons Monetari Internacional en favor d'una cadira unitària per l'euro o, més enllà, si Europa no hauria de tenir una única cadira al Consell de Seguretat de Nacions Unides.

Els políticòlegs de baixa volada estan preocupats per les desavinences europees creades pels desajusts pressupostaris derivats de la crisi econòmica, les desavinences pressupostàries derivades de l'exercici de la solidaritat cara a la nova ampliació i les desavinences polítiques derivades de diferents graus d'americanisme i antiamericanisme front la crisi de l'Iraq; però jo crec fermament que aquestes desavinences actuals permetran pensar en noves solucions per tal que Europa pugui situar-se, unida i reforçada, en la posició que li pertoca en aquest món globalitzat del futur en que els equilibris del món s'estan desplaçant cap a l'Àsia que havia estat adormida des que els països occidentals la van avançar al no adaptar-se a les exigències que es van plantejar quan es va inaugurar la Revolució Industrial.